

Opere complete

Marie-Louise von Franz

Volumul 1

Colecție coordonată de
Silviu Dragomir

Marie-Louise von Franz
1915-1998

Simboluri arhetipale în basme

Profanul și magicul

Marie-Louise von Franz

Editori generali

Steven Buser

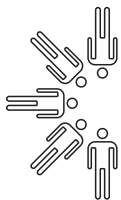
Leonard Cruz

Cuvânt-înainte de

Dr. Hansueli F. Etter

Traducere din limba engleză de

Oana Badea

**MISTERELE
INCONȘTIENȚULUI
COLECTIV**

TREI

„Dar ce spun ei că au pățit az-noapte,
Și preschimbarea cugetelor lor
Nu par a fi deșarte-nchipuiri,
Mărturisind un dram de adevăr,
Ciudat, ce-i drept, ciudat din cale-afară.“¹

Hipolita, în W. Shakespeare,
Visul unei nopți de vară, Actul V, Scena 1

¹ William Shakespeare, *Visul unei nopți de vară*, traducere de Dan Grigorescu, în *Opere complete 3*, Univers, București, 1984, p. 291 (N.t.).

Logoul Fundației de Psihologie Jungiană, Küssnacht, Elveția:
Fons mercurialis din *Rosarium Philosophorum*, 1550 („Fântâna vieții“)

CUPRINS

<i>Cuvânt-înainte</i>	9
Atenționare din partea lui Marie-Louise von Franz	13
Introducere (aceeași din ediția Francke, 1997).....	15
Partea 1. Lumea profană, lumea magică și elementele lor principale	
Capitolul 1. Locul nedeslușit	41
Capitolul 2. Luna.....	51
Capitolul 3. Gaura din pământ, gaura din cer și peștera	67
Capitolul 4. Fântâna.....	74
Capitolul 5. Apa.....	80
Capitolul 6. Insula	84
Capitolul 7. Capătul lumii.....	88
Capitolul 8. Stâncile care se ciocnesc.....	94
Capitolul 9. Pădurea (codrul)	97
Capitolul 10. Muntele	100
Capitolul 11. Lumea de sus și lumea de jos	131
Capitolul 12. Tărâmul atemporal.....	140
Capitolul 13. Tărâmul morților și lumea spiritelor	155
Capitolul 14. Locuitorii tărâmului spiritelor.....	165
Capitolul 15. Fantomele (spiritele) ca demoni.....	192
Partea 2. Figurile arhetipale ale fantasticului	
Capitolul 16. Tatăl daemonic	227
Capitolul 17. Marea Mamă	284
Capitolul 18. Imaginea fiului daemonic [umbra]	386
Capitolul 19. Fiica magică [anima].....	534
<i>Bibliografie</i>	727
<i>Index de autori</i>	761
<i>Index de basme</i>	767
<i>Index tematic</i>	780

CUVÂNT-ÎNAINTE

În timpul vieții ei, Marie-Louise von Franz și-a exprimat dorința ca eseurile și cărțile sale să apară într-o zi sub forma unor *Opere complete*. În calitate de moștenitor principal al patrimoniului său literar, Fundației de Psihologie Jungiană din Küsnacht îi revine sarcina de a-i îndeplini dorința.

Ca prim pas, comitetul de conducere al Fundației a hotărât ca toate cărțile sale în limba germană să fie publicate, într-un format revizuit, iar în unele cazuri extins, de editura Fundației. Pentru prelegerile sau discursurile sale, Fundația s-a bazat pe manuscrise, înregistrări audio sau notițe, în măsura în care acestea au fost disponibile.

Marie-Louise von Franz a lăsat în urma ei o listă scrisă de mână conținând toate publicațiile sale, redactate și comentate de ea însăși. În această listă sunt indicate edițiile care, din punctul său de vedere, reflectau cel mai bine opera sa. Unele erau prime ediții în engleză sau franceză. În aceste situații, edițiile germane revizuite au fost adaptate pentru a reflecta publicațiile în limbi străine. Textele pe care le-a scris în germană au fost adoptate, în mare parte, așa cum erau.

Pe alocuri s-au efectuat unele modificări, pentru a ușura atât citirea textului, cât și înțelegerea lui. În unele cazuri au fost adăugate note de subsol, pentru a face referiri la rezultate mai recente ale cercetării, ori s-au adăugat explicații suplimentare în notele de final. În conformitate cu edițiile în limba germană, cuvântul-înainte al fiecărui volum din ediția de *Opere complete* în limba engleză include

o prezentare a circumstanțelor legate de crearea și traducerea volumului respectiv.

Fundația îi este foarte recunoscătoare lui Alison Kappes-Bates, Hirzel, pentru adaptarea edițiilor mai vechi în limba engleză la ediții mai noi, revizuite, în limba germană. Alison Kappes-Bates, a cărei limbă maternă este engleza, i-a fost prietenă apropiată lui Marie-Louise von Franz timp de aproape 20 de ani, având inclusiv grijă de ea în ultimii ani de viață. Când a fost cazul, Alison Kappes-Bates a furnizat traduceri noi și, uneori, în premieră ale unor părți din textele în limba germană. Atât experiența în domeniul ei de competență, cât și apropierea față de autoare au asigurat o calitate a operei care se reflectă în edițiile germane.

După câțiva ani de negocieri, Fundația a reușit să semneze un contract-cadru pentru *Operele complete* cu Chiron Publications din Asheville, Carolina de Nord (SUA). Se preconizează publicarea în următorii zece ani a tuturor volumelor seriei de *Opere complete*. Fundația ar dori să le mulțumească lui Len Cruz (director executiv), Steve Buser (director de operațiuni) și Jennifer Fitzgerald (editor), precum și tuturor angajaților de la Chiron Publications care au contribuit la crearea seriei de *Opere complete*. Fundația îi este recunoscătoare și graficienei Martina Ott din Zürich, pentru ideile sale creative și sugestiile privind aspectul și concepția copertei. Eforturile combinate ale tuturor celor menționați mai sus au făcut posibilă înfăptuirea visului lui Marie-Louise von Franz și publicarea importantei sale opere, chiar și pentru cititorii interesați vorbitori de limba engleză, într-o formă revizuită și atractivă.

Originea cărții *Simboluri arhetipale în basme* are o istorie aparte. Hedwig von Beit, specialistă în filologie germană, care era deosebit de interesată de basme, dar nu reușea să le interpreteze, l-a rugat pe C.G. Jung să o ajute să interpreteze basmele în maniera sa. Jung a trimis-o pe von Beit la tânăra Marie-Louise von Franz, care a preluat sarcina cu mult entuziasm. Pe parcursul unei perioade de opt ani, Marie-Louise a muncit asiduu la interpretarea a peste 900 de basme prezentate de către Hedwig von Beit. După asumarea sarcinii de a edita și publica opera în trei volume, spre marea dezamăgire a

lui Marie-Louise von Franz, Hedwig von Beit a publicat doar sub numele ei lucrarea respectivă, care a fost primită cu entuziasm în cercurile științifice.

La sfatul lui Jung, Marie-Louise von Franz a renunțat la orice demers legal în Germania distrusă de război, în perioada reconstrucției sale.

Datorită eforturilor îndelungate ale lui Emmanuel Kennedy din Gommiswald, succesorul Francke Verlag din Tübingen a transferat în cele din urmă drepturile asupra operelor sale către Fundația de Psihologie Jungiană din Küsnacht. În sfârșit, cele trei volume au putut fi republicate sub numele autoarei lor de drept, de către editura Fundației.

Emmanuel Kennedy s-a ocupat de noua ediție în limba germană a *Symbolik des Märchens* (*Simboluri arhetipale în basme*). În cuvântul-înainte, el explică în detaliu originile operei. Traducerea în limba engleză a acestui volum a fost realizată de Roy Freeman, din Lucerna, cu ajutorul lui Anthony Woolfson, din Zürich. Fundația le este foarte recunoscătoare domnilor Kennedy, Freeman și Woolfson pentru eforturile lor.

În numele Fundației de Psihologie Jungiană din Küsnacht,
20 august 2020

Dr. Hansueli F. Etter,
Președinte

ATENȚIONARE DIN PARTEA LUI
MARIE-LOUISE VON FRANZ

După mulți ani de la încheierea *Simbolurilor arhetipale în basme* și având deja propriul cabinet ca analist jungian, implicată în cercetare și ținând numeroase prelegeri despre basme, Marie-Louise von Franz a scris:

Atunci când oamenii prind din zbor câteva cunoștințe de psihologie jungiană ar putea fi mai rău decât dacă nu ar ști nimic, fiindcă iau un basm și câteva dintre conceptele jungiene și le atribuie personajelor — de exemplu: eul, anima, sinele. Este mai rău decât să nu ai nicio interpretare fiindcă nu este științific, nu este obiectiv, este infantil și chiar necinstit, deoarece, pentru a atribui conceptele jungiene unei astfel de ființe trebuie să modifci povestea. Dacă nu ai grijă, vei vedea că aceste concepte ale psihologiei jungiene nu pot fi folosite fără restricție pentru interpretarea basmelor. Când am descoperit eu însămi aceste lucruri, mi-am dat seama dintr-odată că trebuie să fie așa fiindcă un basm nu este produs de psyche-ul individului și nu constituie un material individual. Atunci când vorbim despre anima, ne gândim la om ca la un individ, la anima unei anumite ființe; or, eul este eul unei persoane, iar umbra denotă partea inferioară a persoanei. Dar astfel de termeni nu trebuie să fie strecurați într-un basm acolo unde nu își au locul; deoarece, chiar

dacă au fost creați pe parcursul observării unui număr mare de indivizi, este îndoielnic faptul că aceste concepte pot fi aplicate unor materiale precum basmele — materiale care constituie, probabil, creația mai multor persoane sau a unui grup de oameni¹.

¹ Marie-Louise von Franz, *The Psychological Meaning of Redemption Motifs in Fairytales*, Inner City, Toronto, 1980, pp. 10–11.

INTRODUCERE

(aceeași din ediția Francke, 1997)

Un basm, o poveste cu evenimente minunate, poate impresiona ¹ un ascultător atent precum o ghicitoare care ascunde un secret. Basmul pare să stârnească dorința de a înțelege mai mult, de a descoperi semnificații ascunse. Însă destul de des, încercarea de a descoperi semnificația unui basm conduce la interpretări diferite, care nu doar activează imaginația, ci inspiră intelectul să exploreze mai mult. Se pare că toate încercările de a interpreta basmele nu au reușit până acum să acorde respectul cuvenit adevărilor lor idiosincrasice și consecvenței proceselor psihice ale sufletului¹ care se ivesc din fabule, legende și basme. Prin urmare, în acest volum, autoarele încearcă să interpreteze din punct de vedere psihologic anumite procese fundamentale ale sufletului ce apar într-o serie de imagini din basme.

Istoria basmelor și a cercetării lor până la începutul secolului ² XX este acoperită în mod cuprinzător, printre multe alte surse, de lucrarea lui Johannes Bolte și Georg Polívka *Anmerkungen zu den Kinder- und Hausmärchen der Brüder Grimm*². Această operă în cinci volume oferă o perspectivă generală și ușor de înțeles asupra

¹ [În originalul german: *Folgerichtigkeit seelischer Vorgänge*, cuvintele *Seele* și *see-lische* pun probleme speciale de traducere.]

² Johannes Bolte, Georg Polívka, *Anmerkungen zu den Kinder- und Hausmärchen der Brüder Grimm*, Dieterich'sche Verlagsbuchhandlung, Th. Weicher, Leipzig, vol. 1, 1913; vol. 2, 1915; vol. 3, 1918; vol. 4, 1930; vol. 5, 1932.

teoriilor principale de până atunci. Înainte de secolul al XVIII-lea nu exista o examinare științifică a basmelor și a relației lor cu poezia, mitologia și folclorul din Europa. Secolul al XIX-lea a inaugurat o epocă a gândirii mai intense și a venerației pătimase care a însuflețit cercetarea basmelor. În special operele romanticilor au ajutat la depășirea atitudinii din secolul al XVIII-lea care, în mare parte, nega atribuirea vreunei semnificații basmelor. Basmele literare (1795) ale lui Johann Wolfgang von Goethe (1749–1823) au contribuit în mare măsură la sporirea valorii basmelor populare. Cam în aceeași perioadă, Johann Gottfried von Herder (1706–1763) a identificat ceva din natura basmelor în încercarea sa de a le privi într-o manieră unificată. El analiza legendele folclorice și marile mituri împreună, considerându-le a fi „rezultatul credințelor populare“. Herder scrie: „acolo unde omul visează fiindcă nu știe, crede fiindcă nu vede, [dar] simte cu tot sufletul său nedivizat și needucat“³. Chiar mai devreme, Giambattista Vico (1668–1744) exprimase gânduri similare, dacă nu chiar identice, prin faptul că era de părere că miturile — referindu-se nu doar la miturile grecești, ci și la fabule⁴ — surprind licăriri de concepte sau imagini generale ce iau naștere din fantezii puternice și expun idei similare în planul unor întregi civilizații. El considera că fantezia este „memorie extinsă sau acumulată“⁵.

³ Johann Gottfried von Herder; Bernhard Suphan (ed.), *Herders Sämmtliche Werke*, vol. 1–33, Weidmann'sche Buchhandlung, Berlin, 1877–1913, vol. 9, p. 525.

⁴ În italiană *favelle*, în italiană nouă *favole*.

⁵ Cf. Giambattista Vico, *Die neue Wissenschaft über die gemeinschaftliche Natur der Völker (Principi di Scienza Nuova)*. Nach d. Ausg. v. 1744, übers. and eingel. v. Erich Auerbach. 2. Auflage, W. de Gruyter, Berlin, 1744 (2000), pp. 66–67, 79, 96, 168 [pagini din ediția germană sau italiană; pentru engleză, vezi Giambattista Vico, *Principi di Scienza Nuova (The New Science of Giambattista Vico)*, Cornell University Press, Ithaca, 1968; și Giambattista Vico, *Scienza Nuova (The New Science)* (ediția din 1725), trad. de Leon Pompa, Cambridge University Press, Cambridge, Marea Britanie, 2002 ; (Știința nouă, traducere de Nina Façon, Univers, București, 1972). Vico considera că viața societății depinde în primul rând de puterea imaginației umane de a nara semnificația unor evenimente prin mituri. Forme raționale de înțelegere se dezvoltă apoi, treptat, din aceste categorii mitice]. Cf. și Adolf Thimme, *Das Märchen. Handbücher zur Volkskunde*, Verlag von Wilhelm Heims, Leipzig, 1909, vol. 2, p. 19.

Frații Grimm, Wilhelm și Jacob, au fost următorii autori care s-au dedicat studiului temeinic al basmelor. Începând din secolul al XIX-lea, observațiile lor au format opiniile culegătorilor de basme și au dominat fundamental cercetarea în acest domeniu. Stilul lor narativ a impus standardul pentru culegerea de basme în Europa timp de mulți ani⁶. În observațiile sale generale de la sfârșitul cărții *Anmerkungen zu die Kinder- und Hausmärchen der Brüder Grimm*⁷, Wilhelm Grimm a scris:

Corelația dintre basmele din diferite epoci și din regiuni extrem de îndepărtate, precum și culturile aflate în imediată apropiere, se bazează parțial pe idei și reprezentări implicite ale anumitor personaje și parțial pe relații reciproce speciale și soluții la incidente. [...]

Toate acestea împreună sunt precum un izvor a cărui adâncime nu o cunoaștem, dar din care se poate alimenta fiecare, după nevoi⁸.

De asemenea, el vedea în basme „vestigii ale credințelor ce se întind până în cele mai vechi timpuri, care redau în imagini lucruri aflate dincolo de simțuri”⁹.

Lucrarea de față nu intenționează să dezbată numeroasele teorii care au evoluat de la cercetarea basmelor întreprinsă de frații Grimm până acum. Aici vom menționa doar câteva dintre cele mai influente idei. Pentru a explica remarcabilele asemănări ale motivelor din

⁶ Vezi Werner Lincke, *Das Stiefmuttermotiv im Märchen der germanischen Völker*, Verlag Dr. Emil Ebering, Berlin, 1933, German. Studien, nr. 142, p. 163.

⁷ Comentarii (*Anmerkungen*) la *The Nursery and Household Tales of the Brothers Grimm* (numite de aici înainte *KHM*, după titlul în limba germană).

⁸ Wilhelm și Jacob Grimm (eds.), *Kinder- und Hausmärchen, gesammelt durch die Brüder Grimm (MdW)*, Band 3, ed. Fr. v. d. Leyen, Verlag der Dieterich'schen Buchhandlung, Göttingen, 1856, pp. 405–406.

⁹ *KHM*, vol. 3, Göttingen, 1856, p. 409. În varianta originală în limba germană, *übersinnliche* poate fi tradus și prin „supranatural”.

basmele de pretutindeni, analizele s-au concentrat asupra căutării „patriei de origine“ a basmelor. Theodor Benfey (1809–1881) a propus India ca zonă de origine, sugestie acceptată în mare măsură de către mulți cercetători¹⁰. Alți oameni de știință au încercat să situeze regiunea de origine în Egipt sau Babilon¹¹, mai ales datorită informațiilor provenite din cercetări antropologice și etnologice. Însă a devenit curând evident că problema unei așa-numite patrii originare era pusă inadecvat. La fel de greu de conceput sunt și așa-numitele explicații natural-mitologice, conform cărora imaginile din mituri și basme reprezintă fie fenomene astronomice sau meteorologice, fie viața organic-vegetativă¹². Deși nu există nicio îndoială că multe imagini mitologice fac referire la diverse fenomene naturale, o reducere unilaterală a semnificației lor la simple procese fizice s-a dovedit incorectă¹³.

- 8 Cercetarea etnologic-antropologică a oferit ipoteze inițiale fructuoase pentru a explica miturile și basmele. A dezvăluit legături între numeroase motive din basme și obiceiuri, ritualuri, rituri și credințe

¹⁰ Vezi J. Bolte și G. Polívka, *Anmerkungen*, vol. 4, pp. 289 și urm.; vol. 5, p. 249. Despre deficiențele teoriei lui Benfey și pentru o prezentare pe scurt a criticilor aduse acesteia, vezi A. Thimme, *Märchen*, pp. 15 și urm., 21–22, 69 și urm.

¹¹ Mai multe în J. Bolte și G. Polívka, *Anmerkungen*, vol. 5, p. 256.

¹² În general, cf. *ibidem*, pp. 253 și urm.

¹³ Cf. Wilhelm Wundt, *Völkerpsychologie. Eine Untersuchung der Entwicklungsgesetze von Sprache, Mythos und Sitte*, Wilhelm Engelmann, Leipzig, 1910–1915, pp. 5, 53 și urm.; Elard Hugo Meyer, „Germanische Mythologie“, în *Lehrbücher d. germ. Philologie*, vol. 1, Mayer & Müller, Berlin, 1891, p. 293; Ludwig Laistner, *Das Rätsel der Sphinx. Grundzüge einer Mythengeschichte*, Verlag Wilhelm Hertz, Berlin, 1889, vol. 1, p. vii; Otto Rank, „Der Mythos von der Geburt des Helden. Versuch einer psychologischen Mythendeutung“, în Sigmund Freud (ed.), *Schriften zur angewandten Seelenkunde*, nr. 5, Franz Deuticke, Leipzig și Viena, 1922, p. 6; Herbert Silberer, *Problems of Mysticism and Its Symbolism*, trad. Smith Ely Jelliffe, Moffat, Yard and Company, New York, 1917, p. 207; [C.G. Jung, „Structura sufletului“, în *Dinamica inconștientului*, traducere de Viorica Nișcov, Trei, București, 2011 (OC8), §323 și urm.]

magice ale sufletului¹⁴. (Pe de altă parte, încercarea de a explica miturile ca simple copii ale acestor ritualuri trebuie respinsă ca fiind inadecvată, deoarece nu explică formele individuale și modificările lor.) Pe baza acestor corelații, Adolf Bastian (1826–1905) a sugerat ca apariția universală și asemănările gândirii mitologice a diferitelor culturi să fie explicate prin similarități structurale fundamentale ale vieții psihice umane¹⁵. Bastian a văzut în reprezentările mitice ceea ce el numea „idei elementare“, „materia brută [...] dincolo de care nu putem trece, conform cunoștințelor noastre actuale“¹⁶. El scrie despre *materia elementară (a gândurilor) din spiritul oamenilor naturali*¹⁷, pe care ar trebui să o studiem prin metode științifice statistic-naturale. Ideile de bază, pe care le-a numit și „o imagine reflectată în oglindă“ în sufletul uman, apar în numeroase derivații etnice, pe care le-a desemnat drept „idei elementare etnice“, sau în diversele lor elaborări locale, drept „idei populare“¹⁸. Din cauza lipsei sale de cunoștințe privind procesele psihice inconștiente ale sufletului, lui Bastian i-a fost imposibil să ofere alte dovezi pentru apariția și funcționarea

¹⁴ Cf. Edward B. Tylor, *Primitive Culture: Researches into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Art and Custom* (2 vol.), John Murray, Londra, 1871; Theodor Waitz, *Anthropologie der Naturvölker*, Teil 1 și 2, Friedrich Fleischer, Leipzig, 1859 (mai ales vol. 1); Andrew Lang, *Custom and Myth*, ed. a II-a, Longmans, Green, and Co., Londra, 1885; și Andrew Lang, *Myth, Ritual, and Religion*, 2 vol., Longmans, Green, and Co., Londra, 1887. Pentru aplicarea acestor rezultate mai ales asupra basmelor de către Saintyves, Nodermann, Naumann, Huet, vezi literatura din J. Bolte și G. Polívka, *Anmerkungen*, vol. 5, p. 257.

¹⁵ [Pentru mai multe informații despre conceptele lui Bastian privind „unitatea psihică“, vezi Klaus-Peter Köpping, *Adolf Bastian and the Psychic Unity of Mankind*, Lit Verlag, Münster, 2005.]

¹⁶ Adolf Bastian, *Beiträge zur vergleichenden Psychologie. Die Seele und ihre Erscheinungsweisen in der Ethnographie*, Ferd. Dümmler's Verlagsbuchhandlung (Harrwitz und Grossmann), Berlin, 1868, p. 62, dar și pp. 63, 70–71.

¹⁷ *Elementarstoffen (des Denkens) im Geiste des Naturmenschen*, *ibidem*, p. 71.

¹⁸ Cf. Adolf Bastian, *Die Verbleibs-Orte der abgeschiedenen Seele, Ein Vortrag in erweiterter Umarbeitung*, Weidmannsche Buchhandlung, Berlin, 1893, pp. 5–6, 83, 90, 94.

ideilor sale elementare. Nu putea să meargă mai departe de afirmarea existenței acestora¹⁹.

- 9 Oricum, nu se poate renunța la ipoteza migrației motivelor din basme, deoarece peregrinările anumitor motive singulare la distanțe mari pot fi documentate. Cu oarecare justificare, aceste descoperiri i-au determinat pe mulți cercetători să renunțe la întrebări fundamentale cu privire la apariția și semnificația miturilor și basmelor și să recurgă la studii individuale literar-istorice, filologice, estetice și de psihologie populară²⁰. Includem aici și Școala finlandeză²¹, cu listele sale laudabile de statistici ale motivelor. Însă observăm că speranța lor de a găsi astfel o anumită formă primordială și o patrie originară a basmelor individuale este nechibzuită²².

¹⁹ Cf. A. Bastian, *Verbleibs-Orte*, Berlin, 1893, p. 30. Pentru mai multe informații despre acceptarea și negarea ideilor lui Bastian, vezi Hanns Bächtold-Stäubli, *Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens*, W. de Gruyter & Co., Bd. I–VII, Berlin și Leipzig, 1927–1936. Bd. VIII–X, Berlin, 1936–1942, editor unter bes. Mitwirkung von E. Hoffmann-Krayer und Mitarbeit zahlreicher Fachgenossen, s.v. *Elementargedanke* („idei elementare“). Hermann Güntert adoptă ideile lui Bastian și vorbește despre „monade mitice“ (*Mythenmonaden*) în *Der arische Weltkönig und Heiland. Bedeutungsgeschichtliche Untersuchungen zur indoiranischen Religionsgeschichte und Altertumskunde*, Max Niemeyer, Halle a. S., 1923, p. 391.

²⁰ Câțiva dintre autorii incluși aici sunt: J. Bédier, G. Huet, W. Mannhardt, R. Köhler, P. Herrmann, Rittershaus, A. Bonus, A. Van Genepp, A.H. Krappe, J. De Vries, H. Hamann, P. Cassel, F.S. Krauss, L. Frobenius, H. Usener, A. Wünsche, L.F. Weber, R. Petsch, M. Grünbaum, A. van Deursen, A. Olrik, A. von Loewis of Menar, F. Panzer, A. Wesselski, W. Lincke, E. Tegethoff, B. Schweitzer, H. de Boor, M. Lüthi. În general, cf. și J. Bolte și G. Polívka, *Anmerkungen*, vol. 5, pp. 257 și urm.; și Johannes Bolte, Lutz Mackensen, *Handwörterbuch des deutschen Märchens*, 2 vol., W. de Gruyter & Co., Berlin și Leipzig, 1930/1934, printre altele, s.v. *Anthropologische Märchentheorie* („teoria antropologică a basmelor“), *Anordnungsprinzipien* („principii ordonatoare“), *Geographisch-historische Methoden* („metode geografico-istorice“), *Formsinn* („sentimentul formeii“), *Einfache Formen* („forme simple“), *Fassung* („cadru, decor“).

²¹ K. Krohn, A. Aarne, St. Thompson și Andrejev, printre alții. Detalii și referințe în J. Bolte și G. Polívka, *Anmerkungen*, vol. 5, pp. 263 și urm. Cf. încă activa [în 2010] *Folklore Fellow Communications* publicată de către Institutul Kalevala al Universității din Turku (Finlanda).

²² Despre obiecțiile lui A. Wesselski, F. Panzer și alții, vezi J. Bolte și G. Polívka, *Anmerkungen*, vol. 5, p. 264.

Spre deosebire de acei cercetători care nu țin cont de problema 10 semnificației în basme, din când în când au apărut și adepți individuali. Adesea catalogați drept neștiințifici, acești scriitori au încercat să demonstreze că în povești ar exista o înțelepciune profundă, primitivă, misterioasă și universală²³. Tendințele antroposofice de a interpreta basmele urmează, de asemenea, supoziții similare și conțin adesea interpretări instructive²⁴. Chiar dacă putem fi doar parțial de acord, admitem că stimularea acestor încercări provine în sine și de la sine dintr-un sentiment corect privind semnificația profundă a basmelor. Este același sentiment pe care mulți oameni îl simt statornic ca izvorând din basmul în sine, din moment ce sufletul rezonează inconștient cu conținutul narativ.

Bastian și școala antropologică, inclusiv așa-numiții animiști 11 (*Animisten*)²⁵, au extins orizonturile cercetării în domeniul basmelor și au plasat în centrul atenției ființa umană și structura psiho-spirituală²⁶. De asemenea, au susținut aplicarea metodelor empirice de cercetare, în locul analizei raționalist-deductive a predecesorilor

²³ Pentru exemple, vezi ibidem, p. 256.

²⁴ Referințe demne de a fi menționate includ: Rudolf Steiner, *Märchendeutungen*, Vortrag gehalten zu Berlin, 26 decembrie 1908; și Rudolf Steiner, „Märchendichtungen im Lichte der Geistesforschung“, în *Ergebnisse der Geistesforschung*, Band 11, ed. Marie Steiner, Zbinden und Hügin, Basel, 1942, pp. 4–8; Maria Brie, *Das Märchen im Lichte der Geisteswissenschaft*, Preuß und Jünger (Inh. Kropff und Weinberger), Breslau, 1922, pp. 3–12, 22 și urm.; Walter Ebersold, *Unsere Märchen*, Roter Reiter Verlag, Zürich, 1946, mai ales pp. 45–47; Rudolf Meyer, *Die Weisheit der deutschen Volksmärchen*, Verlag der Christengemeinschaft, Stuttgart, 1935, mai ales pp. 13–22, 99–100, 126–128, 204; Rudolf Meyer, *Die Weisheit der Schweizer Märchen*, Columban Verlag, Schaffhausen, 1944, mai ales pp. 9 și urm., 17 și urm., 41, 115.

²⁵ E. Tylor, *Primitive Culture*, Londra, 1871; vezi și Robert Ranulph Marett, *The Threshold of Religion*, Methuen & Co. Ltd., Londra, 1909; John Murphy, *Primitive Man: his Essential Quest*, Humphrey Milford, Londra, 1927; și, într-o anumită măsură, Sir James George Frazer, *Golden Bough: A Study in Magic and Religion*, Macmillan & Co., New York, 1922.

²⁶ [În germană, *seelisch-geistig*.]

lor²⁷. Astfel, au deschis calea pentru o teorie psihologică a basmelor bazată pe fapte obiective. Acest lucru a fost posibil deoarece fenomenul inconștientului²⁸ fusese deja descoperit și inclus în orizontul științific. Numeroase detalii observate, care nu puteau fi integrate până acum rațional în perspectiva predominantă a psihologiei conștiente, erau deschise clarificărilor. Astfel s-a rezolvat și dificultatea pe care o întâmpinau numeroși cercetători atunci când interpretările lor relativ bune ale unui ritual sau unei povești populare nu își găseau confirmarea în mințile conștiente ale poporului tradițional.

- 12 Într-o oarecare opoziție cu direcția principală a vechii „psihologii raționale“, care se limita în principiu la examinarea activităților senzoriale și a proceselor raționale și accepta doar în mod condiționat ipoteza inconștientului²⁹, Arthur Schopenhauer (1788–1860) și Carl Gustav Carus (1789–1869) au indicat existența inconștientului ca formă psihică de viață, care nu este identică cu eul. Carus a afirmat că din inconștient apare în mod indirect conștiința. În scrierile sale³⁰ descoperim că el considera că spiritul³¹ apărea dintr-o multitudine de idei durabile, pe care le compara cu monadele celulare³². Din combinarea acestora evoluează un organism spiritual³³ care este conștient de sine. Inconștientul este partea mai generală — sau mai conectată

²⁷ Despre utilizarea limitată a acestor teorii, vezi atacul lui Marett împotriva lui Tylor cu privire la semnificația cuvântului „animism“, *Encyclopaedia Britannica*, s.v. *Animism*.

²⁸ În psihologia lui C.G. Jung, „inconștientul“ se referă la „sfera lăuntrică a psihicului“ [C.G. Jung: *Simboluri ale transformării*, , traducere de Daniela Ștefănescu, Trei, București, 2016 (OC 5), §450]. [Termenul aparține aici exclusiv „inconștientului colectiv“, adică lumii arhetipurilor comune psihicului uman în general.]

²⁹ Cf. C.G. Jung, „Reflecții despre esența psihicului“, în OC 8, §343–355.

³⁰ Cf. Carl Gustav Carus, *Psyche, zur Entwicklungsgeschichte der Seele*, Kröners Taschenausgabe, nr. 98, mit einem Nachwort, ed. R. Marx, Alfred Kröner Verlag, Leipzig, 1931, p. 106. Mai multe exemple la pp. 72, 244, 377, 396.

³¹ [În germană, *Geist*; nu există o traducere lipsită de ambiguități a termenului *Geist* sau *geistigen* — poate însemna spirit, minte sau suflet; dar și fantomă și fantomatic.]

³² [În germană, *Zellenmonaden*.]

³³ [În germană, *geistiger*; traducere alternativă: „psihic“.]

cu lumea — a sufletului, dar și baza adițională a conștiinței³⁴. Carus scrie că omul poate

compara viața sufletului cu cercurile interminabile, din ce în ce mai mari, ale unui curent superior, care sunt luminate doar într-un punct foarte mic de lumina soarelui, adică de conștiință. Faptul că inconștientul reprezintă baza vieții conștiente a sufletului poate fi recunoscut prin observarea faptului că majoritatea gândurilor noastre sunt cufundate iar și iar înapoi în subconștient, apărând din nou în conștiință doar parțial și în mod individual³⁵. 13

Din moment ce inconștientul e conectat la lume, visele conțin un anumit adevăr, care este observat de conștiință *sub forma unui simbol* atunci când izvorăște din inconștient³⁶. 14

Din păcate, această observație a lui Carus nu a dat roade pentru cercetarea în domeniul basmelor. În schimb, spre sfârșitul secolului al XIX-lea, Ludwig Laistner (1845–1896) și-a asumat în *Das Rätsel der Sphinx*³⁷ — de unul singur și independent — încercarea de a explica basmele, legendele locale și motivele folclorice drept fenomene de coșmar. 15

Abia după ce Sigmund Freud (1856–1939) a cercetat în mod științific și sistematic fenomenul inconștientului și, în special, exprimarea sa principală prin vise, problema basmelor a fost pusă într-o lumină nouă. Școala lui Freud a creat numeroase opere importante, printre care Franz Riklin, „Wunscherfüllung und Symbolik”³⁸; 16

³⁴ C.G. Carus, *Psyche*, p. 216 [referindu-se la „cele trei etape de dezvoltare ale sufletului: inconștiența, conștiința lumească (*Weltbewusstsein*) și conștiința de sine”].

³⁵ *Ibidem*, pp. 1–2.

³⁶ *Cf. ibidem*, pp. 216–217.

³⁷ *Vezi supra*, nota 36.

³⁸ *Cf.* Franz Riklin, „Wunscherfüllung und Symbolik im Märchen”, în *Schriften zur angewandten Seelenkunde*, nr. 2, ed. Sigmund Freud, Franz Deuticke, Leipzig și Viena, 1908, Verlags-Nr. 1457, în special p. 5.

Karl Abraham, „Traum und Mythos“³⁹; Otto Rank, *The Myth of the Birth of the Hero* și *Psychology and the Soul*⁴⁰; Ernest Jones, *Der Alptraum*⁴¹; Dr. Aigremont, *Volkserotik und Pflanzenwelt* și *Fuss- und Schuh-Symbolik*⁴²; Géza Róheim, *Spiegelzauber*⁴³; și Georg Jacob, „Märchen und Traum“⁴⁴. În aceste lucrări s-au efectuat încercări de a descoperi în basme și legende aceleași motive psihice pe care le găsim și în visele oamenilor moderni. Concepția predominantă potrivit căreia aceste motive ar fi tendințe erotice se dovedește, însă, nesatisfăcătoare, deoarece semnificația materiei inconștiente nu este explicată astfel în mod exhaustiv. Herbert Silberer a încercat din nou, în *Problems of Mysticism*, să elaboreze nu doar o interpretare reductivă, ci și una anagogică a simbolurilor⁴⁵.

³⁹ Cf. Karl Abraham, „Traum und Mythos“, eine Studie zur Völkerpsychologie, în *Schriften zur angewandten Seelenkunde*, nr. 4, ed. Sigmund Freud, Franz Deuticke, Leipzig și Viena, 1909, Verlags-Nr. 1517, în special, pp. 4–9.

⁴⁰ Cf. traduceri din Otto Rank, „Der Mythos von der Geburt des Helden“; și Otto Rank, *Seelenglaube und Psychologie. Eine prinzipielle Untersuchung über Ursprung, Entwicklung und Wesen des Seelischen*, Franz Deuticke, Leipzig și Viena, 1930, în special ultimul volum, pp. 103–106.

⁴¹ Cf. Ernest Jones, *Der Alptraum in seiner Beziehung zu gewissen Formen des mittelalterlichen Aberglaubens*, Psychoanalytischer Verlag, Leipzig, 1912.

⁴² Dr. Aigremont, *Volkserotik und Pflanzenwelt. Eine Darstellung alter wie moderner erotischer und sexueller Gebräuche, Vergleiche, Benennungen, Sprichwörter, Redewendungen, Rätsel, Volkslieder, erotischen Zaubers und Aberglaubens, sexueller Heilkunde, die sich auf Pflanzen beziehen*, Erster Band, Hallescher Verlag für Literatur und Musik, Gebr. Trensinger, Halle a. S., 1909; și *Fuss- und Schuh-Symbolik und -Erotik: Folkloristische und sexualwissenschaftliche Untersuchungen*. Mit einem Geleitwort von Dr. Friedrich S. Krauss, Deutsche Verlags-Aktien-Gesellschaft, Leipzig, 1909.

⁴³ Cf. Géza Róheim, *Spiegelzauber*, Internationale Psychoanalytische Bibliothek 6, Internationaler Psychoanalytischer Verlag, Leipzig și Viena, 1919.

⁴⁴ Cf. Georg Jacob, „Märchen und Traum. Mit besonderer Berücksichtigung des Orients“, în Georg Jacob și Theodor Menzel (eds.), *Beitr. z. Märchenforschung d. Morgenlandes*, Band 1, Orient-Buchhandlung Heinz Lafaire, Hanovra, 1923.

⁴⁵ Cf. H. Silberer, *Problems of Mysticism*, p. 216. De remarcat aplicarea destul de severă folosind exemplul unui basm din *ibidem*, pp. 217 și urm. Cf. și conceptul general al simbolurilor în special în Herbert Silberer, „Über die Symbolbildung“, în *Jahrbuch für psychoanalytische und psychopathologische Forschungen*, vol. 3, ed. Ernst Bleuler și Sigmund Freud, Franz Deuticke, Leipzig și Viena, 1912, pp. 662–682.

Principala calitate a psihologiei freudiene pentru cercetarea bas- 17 melor este aceea că a dezvăluit fundamentala asemănare a viselor oamenilor moderni cu lumea conceptuală a copiilor și oamenilor din vechime. Freud a presupus că există o semnificație a imaginilor din vise și mituri, care poate fi exprimată și prin limbaj conștient. Spre deosebire de această perspectivă, Carl Gustav Jung (1875–1961) a văzut în aceste imagini expresia unei structuri psihice fundamentale⁴⁶ care, acționând inconștient, declanșează funcții spirituale și instinctuale ale sufletului⁴⁷. Forțele care stau la baza acestor imagini au fost numite de către Jung *arhetipuri*⁴⁸:

⁴⁶ [În germană, *seelischen Grundstruktur*.]

⁴⁷ Despre importanța unui *auseinandersetzung* [lucratură conștientă cu propriile figuri, emoții, impulsuri etc. inconștiente] drept cale a oamenilor moderni de a experimenta semnificația imaginilor mitologice, vezi în general C.G. Jung, *Opere complete* (OC), *passim*, mai ales C.G. Jung, „Comentariu psihologic la «Bardo Thödol»“, în: *Psihologia religiei estice și vestice*, traducere de Viorica Nișcov, Trei, București, 2010 (OC 11), §831 și urm.; și C.G. Jung, „Psihologie și religie“, în OC 11, §106 și urm. De asemenea, H. Zimmer: „Meritul noii psihologii profunde este acela că scoate la suprafață ceea ce este atemporal în noi, într-o formă adecvată timpurilor noastre, astfel încât să o putem înțelege și să putem trăi conform acesteia. O asemenea psihologie și metoda analitică prin care operează nu constituie nimic mai mult decât un mijloc simbolic și vizual de a obține cunoștințe despre ființa noastră, este o știință născută din vremurile și necazurile noastre, iar odată cu ele vor și dispărea, dar din acest motiv este mai inteligibilă pentru noi decât orice alt set de simboluri. [...] Este modul nostru de a da nume și formă realității intangibile dinăuntrul nostru, este forma specială de *māyā* prin care se poate manifesta realitatea sufletului în momentul nostru istoric“ (Heinrich Zimmer, „On the Significance of Indian Tantric Yoga“, în Joseph Campbell, ed., *Spiritual Disciplines: Papers from the Eranos Yearbooks*, Bollingen Series XXX-4, Princeton University Press, Princeton, NJ, 1960, pp. 28–29). Cf. și Heinrich Zimmer; Joseph Campbell (ed.), *The King and the Corpse: Tales of the Soul's Conquest of Evil*, Princeton University Press, Princeton, NJ, 1972.

⁴⁸ Cf. C.G. Jung; *Tipuri psihologice*, traducere de Viorica Nișcov, Trei, București, 2004 (OC 6), §746. Cf. și C.G. Jung, OC 11, *Bardo*, §845; și OC 8, *Reflecții teoretice despre esența psihicului*, §397 și urm.